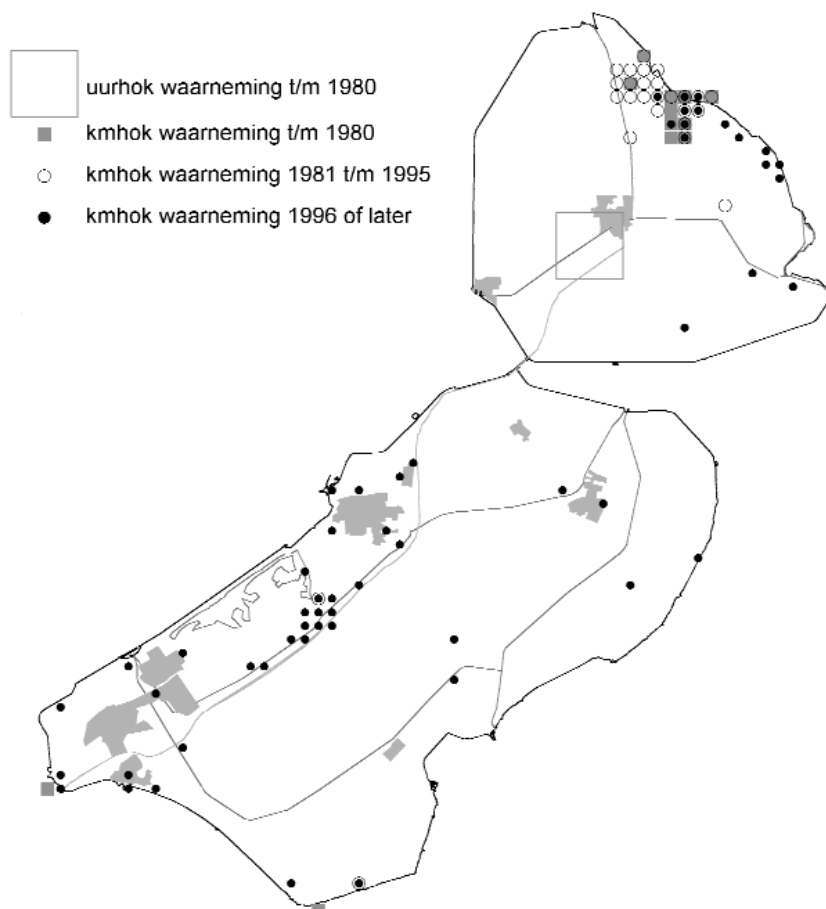

De Ringslang in Flevoland

Jeroen Reinhold

Figuur 1:
Verspreiding van de
ringslang

De ringslang is de enige reptielensoort die meerdere plaatsen in Flevoland heeft weten te bevolken. De kolonisatie van dit nieuwe land door deze soort is redelijk goed aan de hand van waarnemingen gedocumenteerd. In dit artikel wordt deze koloniatiegeschiedenis uiteengezet.

De Ringslang op het oude land

Het verspreidingsgebied van de ringslang rondom Flevoland ('het oude land') besloeg in de periode 1940-1990 Friesland, de Kop van Overijssel, de Gelderse Vallei en de regio ten oosten van Amsterdam aan het Markermeer. Flevoland lag daarmee ingeklemd tussen drie ringslangrijke gebieden en bood de ringslang goede kansen voor kolonisatie. Deze kansen ontstonden het eerst in de

Noordoostpolder, die in 1942 droogviel. Vervolgens ontstond geschikt leefgebied door het droogvallen van Oostelijk Flevoland en Zuidelijk Flevoland in respectievelijk 1957 en 1968.

Versnippering door huizenbouw en de aanleg van infrastructuur zorgden ervoor dat de drie ringslangpopulaties op het oude land steeds meer van elkaar geïsoleerd raakten. De ontwikkeling van de polders in Flevoland bood volgens Smit & Zuiderwijk (1991) de ringslang de kans om via het nieuwe land de drie populaties weer bijeen te brengen. Heeft de ringslang deze kans gegrepen?

Kuinderbos

In 1947-1956 werd het Kuinderbos in de Noordoostpolder aangeplant. Sloten werden gegraven en boomstekken gingen de grond in. Dit gebied, dat grenst aan de Tjongervallei van Friesland en dicht bij de Weerribben ligt, is voor de ringslang makkelijk te veroveren geweest. De dieren hoefden slechts enkele kilometers af te leggen om hier te komen. In de archieven van de Herpetogeografische Dienst wordt de eerste ringslang uit dit bosgebied al gemeld in 1948.

In de jaren erna worden verschillende meldingen gedaan. Meestal door boswachters van het Kuinderbos. Dankzij deze waarnemingen weten we nu dat de ringslang al bijna 60 jaar in dit bos huist. Gezien deze lange periode en het aantal waarnemingen, mag aangenomen worden dat de ringslang in dit gebied zich ook al tientallen jaren voortplant. In 1996 startte Landschapsbeheer Flevoland een ringslangproject (Reinhold, 2000) en werden voor de ringslang speciale broeihopen aangelegd. Dit zijn plekken waar de ringslang haar eieren in kan deponeren en waar de warmte van het composteren de eieren uitbroedt. Jaarlijks worden deze broeihopen onderhouden waarbij nieuw maaisel wordt toegevoegd aan de bestaande hoop. Dit is meteen een goede gelegenheid om de broeihopen te controleren op uitgekomen eieren. In de periode 1997-2004 werden regelmatig eischalen in de broeihopen gevonden. Zo werd vastgesteld dat de ringslang in de zomer van 2003 in totaal 1000 eieren verspreid over drie broeihopen heeft gelegd (mond. med. G. ter Woord).

De bekendheid van het Kuinderbos als ringslanggebied leidde op 22 juli 2002 tot het loslaten van een ringslang die waarschijnlijk afkomstig was uit Eesveen (Overijssel, ten noordoosten van de Weerribben). Tijdens het lossen van een vrachtwagen met graan in Emmeloord (circa 10 kilometer ten zuiden van het Kuinderbos) kwam het dier tevoorschijn. Gezocht werd naar een plek om het dier los te laten en het Kuinderbos was een voor de hand liggende keus.

De al jaren bekende aanwezigheid van ringslangen in het Kuinderbos was tevens de reden om te starten met het monitoren van de aantalsontwikkelingen in het gebied in

het kader van het Meetnet reptielen van RAVON. Vanaf 1999 lopen Gré ter Woord en Rob Koole ieder zeven maal per jaar een monitoringsronde van ruim twee kilometer. Het aantal slangen dat zij op de route tegenkomen wordt genoteerd. Door de jaren heen haalt Gré een gemiddelde van zo'n 8 dieren per ronde; het hoogste aantal dieren per ronde van heel Nederland.

Dat dit hoge aantal niet voor het hele gebied geldt, laat de telling van Rob Koole zien. Zijn telgebied grenst aan dat van Gré, maar zijn gemiddelde ligt gelijk met het landelijke gemiddelde: 1,2 dieren per ronde.

Andere gebieden in de Noordoostpolder

In de andere delen van de Noordoostpolder is de ringslang zeker niet algemeen. De waarneming van een ringslang op 17 juni 1958 op een akker aan het Vuurpad nabij Creil wist zelfs de krant te halen. De zoon van de man die deze ringslang op zijn land vond, is duidelijk onder de indruk geraakt van natuur. Evert de Boer meldt nu waarnemingen van ringslangen in het gebied van de Uiterdijkkerweg-Blankenhammerweg waar hij nu woont. In combinatie met de waarnemingen uit het dorp Blankenham zijn in deze regio de laatste vier jaar tien slangen gemeld. De ringslang lijkt hier toe te nemen.

Er zijn geen andere plekken in de Noordoostpolder waar regelmatig ringslangen gezien worden. Her en der zijn verspreid ringslangen gezien, maar nooit meer dan één. Een deel van deze losse waarnemingen heeft een minder natuurlijke achtergrond. Zo is de ringslang van Marknesse per ongeluk geïmporteerd vanuit de Weerribben via een bijenkast. Het dier zat in de lade van een bijenkast waar normaliter de dode bijen in terecht komen. De imker leegde in het voorjaar thuis deze lade, nadat de kast het voorgaande najaar in de Weerribben gestaan had. Op de lade lag een slang van 60 centimeter, die vervolgens de tuin in vluchtte. Waarschijnlijk heeft de ringslang deze bijenkast als overwinteringsplaats gebruikt en is zo Flevoland binnengekomen.

Overig Flevoland

Praambos

In Oostelijk en Zuidelijk Flevoland speelt het Praambos (tegenwoordig ook Oostvaardersveld genoemd) een belangrijke rol. De eerste meldingen van ringslangen uit dit gebied zijn afkomstig van KNNV-leden. In 1988 worden plotseling twee slangen gezien. Een derde en vierde waarneming volgden in 1989 en 1990.

Vanaf 1996, toen Landschapsbeheer Flevoland haar ringslangproject startte, zijn er jaarlijks enkele tientallen waarnemingen. Onduidelijk blijft hoe de ringslang op deze plek gekomen is. Niet uitgesloten wordt dat de dieren hier zijn uitgezet. Sinds 1996 is ook duidelijk dat er reproductie plaats vindt in het gebied. Rijkswaterstaat vergroef op 12 juni 1996 een speciaal voor de ringslangen gemaakte broeihoop en uit de graafbak vielen toen twee slangen. Waarschijnlijk waren het vrouwelijke dieren die eieren aan het afzetten waren. De broeihoop wordt sinds 1998 onderhouden door vrijwilligers van Landschapsbeheer Flevoland met jaarlijks een stijgend aantal eieren. In 2003 zijn in deze broeihoop maar liefst 1881 eieren gelegd: een record voor Nederland! Minstens 60 vrouwtjes moeten hier eieren hebben afgezet. Ook 2004 scoorde redelijk met 1200 eieren. Het monitoren van de populatie vindt plaats sinds 1999. Het aantal dieren per ronde stijgt: van 0,9 per ronde in 1999 tot 2,8 in 2004.

Het Oostvaardersveld is het enige gebied in Oostelijk en Zuidelijk Flevoland waar reproductie van bekend is. Uitbreiding van het verspreidingsgebied is dan ook alleen

mogelijk als deze dieren een goed leefgebied behouden. De door Staatsbosbeheer gewenste recreatieve ontwikkeling van het Oostvaardersveld met een 35 meter hoog bezoekerscentrum, 600 parkeerplaatsen en dergelijke is daardoor niet alleen een bedreiging voor de ringslangpopulatie van het Oostvaardersveld maar ook voor de populatie van heel Oostelijk en Zuidelijk Flevoland.

Ringslang (Natrix natrix helvetica).

De rest van Oostelijk en Zuidelijk Flevoland

In Oostelijk Flevoland is de ringslang alleen als eenling waargenomen. Meldingen van eieren zijn bekend uit het Bergbos (Lelystad) en uit een biologische volkstuin in Lelystad. Later zijn echter nooit meer ringslangeieren van deze locaties gemeld.

De situatie in Zuidelijk Flevoland is moeilijker te doorgronden. Rond Almere zijn tal van waarnemingen bekend, maar een lijn valt er niet in te ontdekken. Eind jaren zeventig zagen twee sportvissers, die in de Loosdrechtse plassen aasvisjes voor het vissen kochten, in een kano enkele slangen liggen. Deze Loosdrechtse dieren hebben ze meegenomen naar de Pampusdijk om de dieren in de toenmalige rietlanden los te laten. Waarnemingen uit Pampushout verschijnen vanaf die tijd zeer onregelmatig. Uit de periode 1996-2003 zijn drie waarnemingen bekend. Ook elders rond de stad komt her en der een waarneming boven drijven. Alleen rond de wijk de Meenten in Almere-Haven lijkt de ringslang algemener voor te komen. In twee tuinen en in een volkstuincomplex zijn dieren gezien. Daarnaast zwom een slang in de gracht van Almere-Haven en twee dieren zijn gezien op een eilandje bij Almere-

Zoeken naar eieren en omzetten van een broeihoop.

Foto: Pedro Janssen

Foto: Jeroen Reinhold

Foto: Jeroen Reinhold

Provinciale medewerkers maken een broeihop voor de ringslang.

Haven (2002). Reden voor Sietse van de Wal om in 2003 te starten met een monitoringstraject langs de Gooimeerdijk. Helaas heeft hij (nog) geen dieren waargenomen. Ringslangen rond Almere kunnen goed op eigen kracht het nieuwe land bereikt hebben. Bij Muiden en Naarden (Noord-Holland) zijn ringslangen al jaren bekend. Door middel van de merk- en terugvangstmethode is ook duidelijk geworden dat twee kilometer zwemmen over het Markermeer tot de mogelijkheden van de ringslang behoort (Janssen, 2003). Waarnemingen van ringslangen aan het Zilverstrand en Almeerderstrand kunnen dan ook goed dergelijke trekkers betreffen.

Het is echter ook duidelijk dat ringslangen vaak (illegaal) uitgezet worden of onopzettelijk getransporteerd worden. Zo zijn in 2000 elf jonge slangen uit Huizen (Noord-Holland) aan de rand van de Lepelaar-plassen losgelaten. Ook nabij Zeewolde ter hoogte van de brug naar Nijkerk (Gelderland) zijn in het verleden ringslangen losgelaten. Een imker uit Bemmelen (Gelderland) ruimde eind jaren tachtig een berg afval rond zijn huis op en vond zo een kist met resten van gesmolten bijenraten met daar bovenop een ringslang met een onbekend aantal eieren. Omdat de man toch zijn bijen in het toen nog koolzaadrijke Flevoland wilde zetten, is deze kist uiteindelijk in het moerasgebied bij het Nuldernaauw gezet. Latere controle leerde dat de eieren uitgekomen waren. In 1995 is de laatste ringslang uit dit gebied gemeld. De twee broeihopen die later in dit gebied aangelegd zijn, zijn nooit gebruikt door ringslangen. Opvallend is overigens dat bij RAVON Gelderland uit Bemmelen en ruime omgeving (de Betuwe) geen enkele ringslangpopulatie of melding bekend is!

Alle bekende introducties hebben betrekking op verplaatsingen van Nederlandse ringslangen. Introductie van buitenlandse dieren, zoals in Zuid-Holland en Limburg plaatsgevonden heeft (van der Lugt & Siebelink, 2003; van Buggenum, 1992), is in Flevoland onbekend.

De ringslang als provinciale aandachtsoort

In de periode 1996-2003 kreeg Landschapsbeheer Flevoland subsidie van de Provincie om de ringslang in Flevoland een helpende hand te bieden. Enerzijds door actief broeihopen te maken, anderzijds door de ringslang onder de aandacht te brengen bij burgers en bestuurders.

Voor 1996 hadden weinig mensen door dat in Flevoland ringslangen leven. Middels persberichten, interviews en

aandacht richting gemeenten, waterschap en Provincie is de laatste negen jaar veel veranderd.

De ringslang is een soort geworden die aandacht krijgt. In beleidsdocumenten van de gemeente Lelystad, Almere en de Noordoostpolder wordt de ringslang nu genoemd. De gemeente Lelystad heeft zelfs eigenhandig broeihopen aangelegd langs de Oostervaart en Worthmantocht. Rijkswaterstaat heeft de afgelopen jaren tweemaal laten onderzoeken in hoeverre hun dijkverzwaringenprojecten een probleem kunnen vormen voor de ringslang. Gelukkig voor de ringslang (en voor Rijkswaterstaat) leek er geen probleem te zijn.

Ook vrijwilligers van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten zetten de laatste jaren steeds vaker broeihopen op om de trekkende vrouwtjes in elk geval een goede eilegplaats aan te bieden. De ringslang krijgt duidelijk de aandacht die hij verdient. Ook al heeft de ringslang misschien nog niet alle mogelijke gebieden in Flevoland veroverd en zijn de drie populaties op het oude land nog niet helemaal met elkaar verenigd; de ringslang is wel op de goede weg. In Flevoland is de soort in elk geval duidelijk aanwezig.

Literatuur

- Buggenum, H.J.M. van, 1992. Ringslang: in J.E.M. van der Coelen (red). De verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg. RAVON/Natuurhistorisch Genootschap Limburg: 256-260.
- Van der Goes & Groot, 2002. Beschermde flora en fauna rond Almere: hoofdrapport. G&G rapport 2002-11
- Janssen, I., 2003. De ringslang als zwerver. RAVON 6(1): 1-3.
- Lugt, A. van der & B. Siebelink, 2003. Zuid-Hollandse ringslangen uiteindelijk allochtoon. RAVON 5(3): 37-40.
- Reinhold, J., 2000. Nieuw land voor de Ringslang II. De Levende Natuur 101(3): 85-88.
- Smit, G. & A. Zuidervijk, 1991. Nieuw land voor de Ringslang. De Levende Natuur 92(6): 212-223.

Landschapsbeheer Flevoland
Jeroen Reinhold
Botter 14-03
8232 JP Lelystad